

СЕРГІЙ ГРІНІЧЕНКО

ЛІТЕРАТОР

роман

Київ

УДК 821.161
Г85

Грініченко С.

Г85 Літератор : роман. Київ : Видавництво Ліра-К, 2023.
272 с.
ISBN 978-617-520-600-3

Поет-аматор, Віктор Іванович Борейко, живе у світі, який нагадує йому пекло, аж раптом, від таємної організації отримує інформацію про існування свого двійника, відомого письменника, лауреата Букерівської премії Еммануїла Томбінського. Наступна пропозиція вбити Томбінського і посісти його місце докорінно змінює хід історії життя поета.

УДК 821.161

ISBN 978-617-520-600-3

© Грініченко С., 2023
© Видавництво Ліра-К, 2023

1

Цього разу пекло гримкотіло якомсь по-особливо-му. Поет Віктор Іванович Борейко, котрий терпів муку в одинадцятому відділенні триклятої безодні, завжди дослухався до звуків, які оточували його, і багато з них міг уподібнити. Тут буяв його особливий світ, де він знався на справі. Хтозна, можливо, вигадливе чуття поета давало йому змогу розрізняти звуки, як розрізняє собака запахи. Можливо, те ж саме чуття лише загострювало наслідки від безлічі звукових хвиль, іншим бо страждальцям байдуже, що лунає довкола. Головне не в тім. Цього разу пекло гуло якомсь незвично і зловісно.

Проте що може статися в пеклі надзвичайного, якщо пекло – і є одна цілісінька надзвичайність, гірше за яку бути не може, бо нікуди? Ото ж то й є, що Борейко залишався поетом навіть у пеклі, через що відчував навколишнє, як примхи погоди відчуває тіло без шкіри.

Праворуч поета з моторошним скреготом повзла металева змія. Коли новоприбулому грішнику, Віктору Івановичу Борейку, повідомили, що змія повзе тут ВІЧНО, йому стало зле і довелося викликати біса в білому халаті... Утім, скоріш за все, то була не зовсім змія, але поетові вбачалося, що то саме змія і, піддаючись силі поетичної уяви Віктора Івановича, громохке залізниччя набирало рис змії.

Спереду поета бубухкало залізне «бозна-що». «Бозна-що» періодично відкривало пащу, куди поет поспіхом вкладав відполірований кусень «казна-чого» і, що особливо впадало у вічі, ледве встигав відсмикнути правницю, бо

паща миттєво захоплювалася, і забарися поет на хвильку, неодмінно відтяла б йому пальці. Однак спостережливе око стороннього глядача помітило б, що Борейко дещо керував небезпечним процесом, адже паща залізного «бозна-чого» відкривалася в такт натисканням, що їх Борейко робив правою ногою на рухливий виступ унизу. Отже, паща відкривалася, поет вихоплював гладенький кусень «казна-чого» і обережно клав його на тіло змії, і змія уносила кусень далі, де він зникав у безвісті, не залишаючи по собі в душі поета нічого, крім цілковитого спустошення.

Саме на це щоденне дійство в пеклі й був приречений поет Віктор Іванович Борейко.

Пекло його проковтнуло швидко. Поет навіть не встиг злякатися. Усвідомлення, що це «НАЗАВЖДИ», «НА ВІКИ ВІЧНІ» приголомшувало, але, подекують, Христос колись сховався у пекло і дарував декому якщо не волю, то надію точно. І поки є такий приклад, повірте мені, можна цілу вічність натискати ногою на виступ унизу, класти до пащі «бозна-чого» кусень «казна-чого», відсмикувати руку, вкладати наступний кусень у пащу і... врешті-решт, не збожеволіти.

Ах, божевілля! Яка, либонь, полегкість від нього! У пеклі збожеволіти не дозволять. Зась! Ото ж.

Відчуття приреченості не полишало Борейка протягом усього життя настільки, що одного разу опинившись у пеклі, він не здивувався, а сприйняв прикрий факт за логічне продовження свого злиденного життя. Однак питання «За що?» раз у раз лунало в його голові тривожним набатом і дошкуляло щораз болісніше: лячно відсмикувати руку із пащі «бозна-чого», розуміючи, що це «НАЗАВЖДИ», чи каратися питанням «За що?», поет сказати не міг, що після вироку на пекло і заборони на гоїне божевілля стало третім пунктом його страждань.

Додатковим пунктом страждань поета в пеклі закипала ще й ядуча кислота несправедливості. Інші грішники, чоловіки й жінки, що вони никали туди-сюди під невсипу-

чим наглядом безжальних потвор-наглядачів, вочевидь, страждали менше. Вони дивним чином знаходили в собі сили всміхатися, жартувати ба навіть, о Господи! мали інтимні стосунки одне з одним, що, втім, беззаперечних підтверджень не мало, але язичили в пеклі і про таке. Лише поет Борейко не знаходив жодної підстави всміхатися, віджартовувався не користуючись літературним смаком, а що до інтимних пустощів... Так! Так! Легко здогадатися, що і цей пункт страждань посідав не останнє місце в його теперішній біографії.

Одним словом, Віктор Іванович Борейко, поет та грішник, отримав своє у повній повні.

У пеклі все навколишнє викликало у нього непереборні напади страждань. Голоси, неуподібнені звуки, погляди, посмішки, запахи, будь-що – все загострювало його душевний біль щоразу, коли доводилося стикатися з дійсністю. На пекло поет був приречений, але жодним чином не пристосований до сутужного способу існування. Так, напевно, відчуває себе інтелігент, засуджений за вигаданим звинуваченням до довічного ув'язнення і запроторений у камеру з такими вилупками роду людського, що... Втім, у в'язниці, на лихий кінець, є можливість хоча б удавитися. А в пеклі? Борейко такої зухвалості дозволити собі не міг навіть у камері з кримінальниками, бо від народження страждав на вади помисливої натури...

– Борейко, до начальника! – вибухнуло над поетом, і тисячі гострих скалок від вибуху вп'ялися в його тіло.

«Ти ба як їм весело! – подумав поет про товаришів по недолі, що глузували з приводу цього дошкульного вибуху. Подумав і вкотре ледве відсмикнув правицю від ненажерливої пащі «бозна-чого». – Вони навіть не здогадуються, що нещасні! Їм наче невтямки, що вони в пеклі і що все тут для них НАЗАВЖДИ!».

Слово «назавжди» спровокувало у Борейка легку нудоту, дрижаки та мороз по шкірі. Це нормально. «Назавжди»

неодмінно має дряпати по самісінькому дну душі. У пеклі таке болісно вдвічі.

Особистість тутешнього начальника зазвичай викликала у поета живий трепет. Біс народився потворою вигадливою. Виродливістю у нього вирізнялося геть усе. Подійкували, що й під одежею (до речі, теж потворною) він приховував ще більшу потворність, яка була призначена для особливих випадків знуцання з грішників. Голизни біса Борейко страшився найбільше, бо, як і будь-яка творча особистість, природно вважав себе за щось особливе, витончене, а отже, вкрай вразливе.

Біс-начальник мав не лише потворні риси чи то лица, чи то казна-чого – він ще й оточував себе відповідною атрибутикою. Отже, шлях до його лігвища виявлявся не просто шляхом, а суцільною мукою, особливо коли приключка стосувалося людини творчої й занадто емоційної. Отже, Борейко мав іти спочатку довгим, похмурим коридором, потім потрапляв до ліфту, якого доводилося чекати у спеці, задусі та смердючих випарах, що їх можна уподібнити хіба до непереборних запахів волоцюг, які скупчилися десь поруч, ще й надто гуртом сильно пітніють...

Ліфтер, маленький на зріст, довгоносий, щуплявий, кульгавий, з дуже незичливим поглядом (полигач неперевершений), тому навмисно затримував ліфт. Десь у нього неодмінно малася шпаринка, крізь яку покидьок з умлінням серця спостерігав за стражданнями чергового бідолахи. Зараз роль страстотерпця грав Борейко. Грав переконливо: і пітнів, стоячи біля ліфта, і трусився, і зводив очі на лоб від нестерпних запахів тощо.

Потім, уже в ліфті, під час руху пекельний ліфтер розігрував свою улюблену виставу. Він умів дивитися у вічі бідолахам так пильно, що уїдливі погляд відчувався навіть, якщо від нього відвести очі. Ба навіть із заплющеними очима він пропікав черепну коробку ізсередини до відчуття випаровування її вмісту. Годі й казати, що поет для

ліфтера був наче ласий шматочок, тож задоволення отримав, мерзотник, немов спраглий води напився.

Далі наставала тиша. Ліфт зникав. До речі, чи вгору прямував він, чи вниз, було всім невтямки. Отже, ліфт зникав, і зависала тиша. Дуже пружиста тиша. Задум тут значився такий, що в тиші відлуння кроків ставали болісними, а доводилося йти ще чималий час. І поет ішов знову довгим напівтемним коридором, морщачись від болю. На відміну від попереднього, цей коридор завжди пашів парфумом. Але не все так просто. Вигадливість біса не осікалася ніколи. У повітрі витав аромат дорогого парфуму. Настільки дорогого, що, знов-таки, людина творча, перейнятлива, а отже, й пожиттєво принижена, знічувалася остаточно. Поет Бореjkового рівня, до прикладу, пашіти так не здатен за жодних умов, навіть якби скористався сам цим клятим парфумом. Такий-бо дорогий аромат бісового парфуму. Крий Боже! Крий Боже!

– А-а-а, Бореjко! – проспівав біс, сидячи в кріслі за масивним столом.

«Навіщо він завжди виголошує це «А-а-а»? Втім, мені від цього моторошно. Отже, «А-а-а» діє», – подумав поет і обережно, як належить невпевненій у собі особі, тихесенько зачинив за собою двері з написом «Начальник».

Крий Боже зустріти таке мурмило вночі у темному провулку. Такі відразливі образи трапляються хіба що у фільмах жахів. Проте життя поета Бореjка – то суцільний жах, і такі морди траплялися йому чи не щодня, а в пеклі й поготів. Бореjко звик і давно не лякався. Іноді він і себе уважав за потвору, бо так можна переконливіше пояснити собі відразу, яку він подеколи викликав у сильних духом та привабливих зовнішньо людей.

– Сідай, Бореjко, – сказав, наче вилаявся, начальник.

Еге ж, сідай... Легко казати, адже біс завжди пропонував сісти у крісло, яке за ціною і значущістю не поступилося б славнозвісному запаху в коридорі. Бореjко, попри запрошення, ніколи в нього не сідав, лише підходив упри-

тул і торкався пальцями однієї руки високого, шкіряного оплічника. Біс, у свою чергу, не помічав або удавав, що не помічає непевності жертви, наче Борейко таки сів.

– Хочу одразу попередити, справи наші кепські, – гримнув біс. Очі в нього виблиснули вогнем, ніс ще більше провалився, підборіддя загострилося, а нігті на пальцях подовжилися просто на очах. Голомозий череп набирав рис, що їх Борейко бачив колись у страшному фільмі про живих мерців – фільмі, який дивитися геть не варто, а все одно дивишся до кінця, знаючи точно, що потім уночі жорстоко про це пошкодуєш. – Прибуток наш зараз, як, до речі, й торік, впав на тридцять відсотків. Виробництво доведеться скоротити. Кажу без зайвих прелюдій – це торкнеться тебе особисто. І не тебе одного, якщо це тебе втішить.

Дарма біс так управлявся в пишномовстві. Борейко усвідомлював, що перебуває в пеклі, і крізь нагромадження нещастя, які поховали його під собою, нові лиха сприймав, як філософ сприймає пташиний послід на лацкані піджака.

– Доведеться урізати тобі зарплатню... на тридцять відсотків. Що скажеш? – закінчив біс, і Борейкові привиділося, як наче від біса відділилася хмара сірчаної пари.

– Дуже доречно, – погодився поет. – Я останніми днями саме про таке і думав, Василю Івановичу. – Борейко вагався, тупцюючи на одному місці й не дивлячись начальникові у вічі. – Я тут днями... тобто маю раціоналізаторську пропозицію.

– Що таке? – насторожився біс.

Борейко поспіхом дістав із кишені зім'ятий папірець і, розгладивши ребром долоні, поклав його на стіл перед начальником, чомусь шепочучи:

– Тут мої розрахунки... креслення і таблиця...

– Тобто? Коротше, Борейко, – ще більше насторожився біс, підвищуючи голос.

– Пропоную збавити мені зарплату не на тридцять, а на всі п'ятдесят відсотків. Урізання значно покращить наші показники. Я порахував усе.

– Гадаєш? – біс замислився, дивлячись на папірець ско-са, не беручи його до рук, мовби щось брудне та щойно ви-користане.

– Точно, Василю Івановичу, на п'ятдесят відсотків, – уже сміліше сказав поет і подивився в очі бісові. – Не сприйміть за зухвалість, хоч і шістдесят відсотків...

– Ну, годі, годі, – перервав біс поета поблажливим рухом руки, метикуючи, жартує він чи насправді такий дурень. – Ти раціоналізуй, утім, не нахабній і міри не перебирай. П'ятдесят п'ять, і це моє остаточне рішення. Іди працюй. Ти ба, який спритник! Шістдесят йому...

Останні слова начальника Борейко ледве розчув уже в коридорі. Ще навздогін почулося слово «молодець», або «кінець», або навіть «мрець», утім, у пеклі для Борейка подібні абищиці не мали ніякого значення.

І пекло знову проковтнуло поета.

Борейко й не зогледівся, як опинився на своєму звичному робочому місці. Пекло гуло, смерділо, реготало десятками беззубих ротів навколишніх братів по недолі; пекло отруювало його кров, роз'їдало легені, псувало зір, накривало хвилею отупіння, висотувало по краплинці життєву енергію, що вона, здавалося, десь ще булькотіла, мерехтіла міриадами бульбашок від кипіння згасаючих почуттів, прагнень, очікувань та мрій.

«Раз – натиснути на педаль. Два – покласти до пащі оце щось. Три – відсмикнути руку. Чотири – покласти це на конвеєр... Раз – натиснути на педаль. Два – покласти це на конвеєр ... Раз – натиснути на педаль. Два – покласти до пащі. Три – відсмикнути. Чотири – на конвеєр... Раз – натиснути на педаль. Два...» – вже рахував свої дії поет, як він це робив учора і позавчора, як робитиме завтра, щодня, щотижня, щомісяця, щороку – довічно...

Якби поетові Віктору Борейку повідомили якусь приголомшливу, прикру новину, він хіба криво посміхнувся б, позіхнув та й годі. І річ була навіть не в тому, що нещастя сипалися на його голову рясним дощем і виробили у нього звичку радіти хоча б щоденній сльоті. Ні. Так надто передбачено. Проблема полягала в тому, що крім невдач та нещасть, він не отримував від життя геть нічого. Борейко вірив у карму, що не дивно, бо так можна зупинитися і змиритися. Якщо ти хробак, то сиди у своєму лайні, про інше не мрій, а краще взагалі не знай. Створи собі на втіху філософію з постулатом на кшталт: я – вінець творіння, а лайно – Всесвіт. От дідько, навіть бадьорить! Борейко так і зробив. Мусив зробити. Тому, коли чутки про зраду дружини уп'ялися в його свідомість, Борейко болю не відчув. Сором і жаль теж мали вигляд доволі жалюгідний. Що цілком природно, бо так негаразди губилися на мережаному тлі його злиденної долі. Із сином-підлітком він майже не спілкувався. Обопільне відчуження не залишало їм шансів – до того ж, Борейко ловив себе на думці, що із задоволенням постійно вигадує собі прикмети і свідчення відсутності у них спільної крові.

Якщо працював він, завжди виходило, що не працювала дружина і навпаки. Такий хід подій життя не давав надії пустити бодай маленький корінчик у запахущий чорнозем стабільності й благополуччя. Якщо заводилися гроші, хтось неодмінно важко хворів тощо, і від грошви залишалися лише борги. Борейко ніколи не був безробітним, проте ніколи не мав улюбленої роботи. За визнанням інших, був він доволі непоганим літератором, навіть дуже непоганим, і разом з тим друкувався лише за власні кошти й дивився на світ літератури, як безногий інвалід дивиться у вікно на рум'яну красуню, що вона десь там унизу на ковзанах витіває на льоду чудернацькі піруети...

Доля ніколи Борейка не потопляла остаточно, а креслила в його свідомості невидиму риску, заступити за яку він права не мав, а якщо зухвалість опановувала його, то,

крім пустки, Борейко, не зустрічав за ризиком нічого. Скидалося на виведену формулу: «Хочеш грошей? – Тільки на харчування. Кортить працювати? – Лише важко. Прагнеш мати родину? – Ось тобі родина, але без супутнього щастя. Коханка? – Чому б ні! Але така, що нею перед друзями хизуватися... насміються. Літературний свербіж? – Чухай на здоров'я, але слава у межах місця проживання...» І так до безкінечності. Формула виявлялася універсальною, працювала безвідмовно, бездушно й подеколи жорстоко. Тож зрада дружини відбулася суто за формулою: «Скарб тобі, а насолода від володіння ним комусь іншому».

Останніми днями з Борейком відбувалися взагалі дивовижні пригоди. У поліклініці хтось поцупив його аналізи. Попервах, ясна річ, можна припустити, що їх загубили. Недбальство медиків ніхто у нас не відміняв. Але аналізи саме викрали, що взагалі до голови не йшло. І це ще пів біди. На виробництві, де працював поет і яке він цілком справедливо порівнював з пеклом, профогляд – справа відповідальна, тож довелося перездавати. Пригода повторилася вдруге. Кров? Сеча? Екскременти? Кардіограма? Секрет, який він довірив урологу і той його ретельно задокументував тощо? От нащо вони комусь? Бо і втретє аналізи саме поцупили, адже такий розмах недбальства медиків і уявити годі. Лабораторію щоразу зламували і забирали аналізи саме його, Борейка.

Борейко лютував. Він намагався втиснути останні події у славнозвісну формулу власної недолі, бо іншого пояснення зникнення сечі та урологічної пікантності, що він її розповів лікареві, вигадати неможливо. Ну, хіба що...

Але і на цьому не край. Після низки значних і не дуже ляпасів долі Борейко спіткала також параноя.

Перші ознаки недугу проявилися за обставин, які в поєднанні зі злиденною долею жодним чином не запідозриш. Попри свій вік (а Борейкові було вже під сорок), він щонеділі відвідував літературну студію. Він розумів, що так до

себе ставитися не солідно, адже схильність до подібних заходів більш притаманна юнакам-початківцям або остаточно закоснілим графоманам. Ні до першої, ні, тим паче, до другої категорії поет себе не зараховував, але студію відвідував систематично, адже в місті процедура відвідування культурних заходів виявлялася чи не єдиною ознакою так званої літературної діяльності, поза якою відчувати себе літератором украй складно. З юнаками Борейко поводився поблажливо, з графоманами – прихильно, позаяк графомани – то є люди здебільшого нещасні, а юнаки-початківці стояли в черзі на вакантні місця для графоманів. Юнаки про власне майбутнє, певна річ, не здогадувалися... Проблема була в іншому. Напередодні чергового зібрання керівник студії Петро Григорович Срібний – графоман зі стажем, якого поза очі називали королем графоманів, попередив Борейка про візит друзів-літераторів із Харкова й попросив з'явитися при повній зброї, тобто з усім своїм літературним доробком. Харків'ян треба «покласти на лопатки», а хто приголомшить краще за Борейка? Ніхто! Борейкові це лестило. Харків'яни були приречені. Але вже під час першої частини «марлезонського балету» (так студійне дійство жартома іменував Срібний) Борейко гостро відчув, що тут щось не так. Ну, не схожі двоє гостей-харків'ян ні на поетів, ні на прозаїків, ні взагалі на хоч якихось літературних діячів. По-перше, крім Борейка, їх, вочевидь, ніхто не цікавив. По-друге, слухали гості його виступ якимось неввічливо, копірсалися в його рукописах, перешіптуючись, багатозначно переглядаючись між собою, і врешті-решт, що виявилось пізніше, поцупили багато чого із доробку Борейка так вправно, що ніхто серед присутніх не помітив, коли і як таке сталося. Двоє чоловіків середнього віку скидалися радше на гангстерів із американського бойовика тридцятих років двадцятого століття. Якимось занадто лощеними виглядали вони, доглянутими, модними, з коштовностями на пальцях, кожен з яких увінчував лискучий

манікюр. Довершували враження недешеві годинники на лівицях, зачіски від непересічного перукаря, однакові сірі костюми явно від особистого кравця, а ще, наче вишенька на торті, – важучі чоловічі пахощі тих самих дорогих парфумів, що їх Борейко боявся усе своє життя, що пригнічували його, мовби очікуване і несподіване викриття власної чоловічої безнадійності в будуарі розпеченої красуні...

Поети середньої руки не носять вусики італійських мафіозі, не змашують волосся бріюліном і... ніколи так карикатурно уважно не слухають твори своїх товаришів по літературній недолі. Проте власні твори декламують так, наче їх слухає увесь Всесвіт.

Гості із Харкова, як виявилось, взагалі виступати не збиралися. Вони ледве вислухали всіх присутніх по черзі, висловилися з приводу почутого просторікувано, аж потім ніхто не міг згадати нічого по суті. З часом їхній візит скидався на марево, викликане літражем випитого, спекою, задухою і бозна-чим ще. Так би на марево і погріхували б, якби не аромат парфумів, що його гості залишили по собі в залі студії. По це паморочливе пашіння деякі літератори тишком-нишком верталися до зали, бо цей аромат миттєво брався до всіх охочих і ще три доби не вивітрювався з їхніх піджаків, сорочок, волосся. Такий коштовний парфум провінційним поетам не по кишені, а тут задарма!

А ще ж вкрадені рукописи Борейка...

Ні, не марево то, не марево!

Гості із Харкова від фуршету відмовилися і, посилаючись на брак часу, бо, за їхніми словами, потяг на Харків мав вирушити через годину, поспіхом, задкуючи, майже дременули.

Борейко, потомлений лихим передчуттям, того ж дня ретельно перевірів непевну інформацію і пересвідчився у власних підозрах. Того дня на Харків взагалі не було потяга. Ба більше: Борейко бачив цих двох суб'єктів у місті того ж вечора. Навіть біля свого будинку бачив. І вони його

бачили, але удали протилежне. Удали якось так грубо, невміло, що це лише розпалювало підозри, будило уяву і паплюжило й без того нетривкий сон поета.

І ніяка то не параноя. За Борейком явно стежили. Його фотографували на ходу з автомобіля, його витикали пальцями, пошепки промовляли його ім'я, поет-бо читав по губах тощо. Неподобні дії вчиняли зовсім незнайомі люди, яких Борейко що далі, то більше не міг уникнути. А от навіть хтось із них поцупив його сечу та урологічні одкровення – це питання провокувало поета на просто-таки панічні настрої з гірким присмаком містичного отруєння розуму.

«Мене хочуть вбити! Проти мене змовилися!» – остаточно вирішив Борейко і занепав духом. Навіщо комусь вбивати його, навіщо змовлятися проти нього, Борейко і гадки не мав, але в оточенні підозрілих обставин якого ще висновку можна дійти?

Напередодні великих змін Борейку завжди снівся один і той же сон. Уві сні продирався він навпростець чи то болотом, чи то чагарниками кудись до невизначеної точки, яка наприкінці сну виявлялася обрієм. Так, так! Борейко діставався крайнеба, щоб нарешті пересвідчитися у своїх здогадках. Земля, як Борейко намагався довести невірам, які оточували його, – жодним чином не куля. Земля виявлялася пласкою поверхнею і, хто б сумнівався, спочивала на спинах трьох велетенських слонів. Слони, у свою чергу, як Борейко і передрікав, тупцювали на панцирі не менш велетенської черепахи. А ми, бач, думали... Де ж наші очі були? Хіба тверджа земна схожа на кулю, яка літає в порожнечі навколо сонця, яке, до речі, теж – куля? Дурниці! І Борейко з нечуваним завзяттям відповзав від краю безодні, підводився на ноги і, гримасуючи, наче божевільний, біг до обдуреного людства, щоб сповістити, довести, присоромити, і... просинався зі страшним воланням пораненого ведмедя...